

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

יט בתמוז תשפ"א

פרשת "פנחס"

שיחה שצח

"וראשו מגיע השמימה"

שיחות בענייני לימוד תורה (ו)

התורה של כלל ישראל - הם הקובעים את מידת השפע לו יזכו הפרטים, האומה והעולם כולו.

הגמרא מספרת במסכת שבת² שכאשר משה רבנו עלה להר סיני התרעמו המלאכים: "ריבוננו של עולם, מה לילוד אישה בינינו?" הם כלל לא הבינו כיצד ייתכן לתת את התורה לבני אדם: "חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות

ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?". קושיה זו היא חזקה מאוד - מאחר והתורה עליונה כל כך ואף קדמה לעולם כיצד יש לקשור בינה לעולמנו החומרי? מאידך גיסא, כיצד ייתכן לומר שתורתנו שייכת לעולמות הרוחניים? הלוא עיקר עיסוקה הוא בשור וחמור ובשומר שמסר לשומר, בבשר בחלב, באישה נידה ובנושאים גשמיים אחרים - כיצד כל אלה נוגעים למלאכים? כך אכן השיב להם משה רבנו: "כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? ... קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם?".

במהלך 'זמן קיץ' אנו עוסקים בביאור עניינה של מצוות תלמוד תורה. פתחנו בביאור ברכת התורה, שבגינה "אבדה הארץ" על "שלא ברכו בתורה תחילה" והובילה לחורבן, עליו אנו אבלים בימי בין המצרים שאנו שרויים בהם. לאור זאת, העמקנו בהבנת חומרת חוסר ההתייחסות הראויה ללימוד תורה כעיסוק בתורת ה' וכתורה שניתנה לעם ישראל ככלל. מתוך כך התבוננו

במושג לימוד תורה לשמה, ועמדנו על נקודה מאוד גדולה ועמוקה בהכרה בכך שהתורה מקיימת את העולם, כלשונו של 'נפש החיים'¹: "איך לא יתלהב לב האדם בהעלותו על לבו ומתבונן בזה העניין הנורא ותיפול עליו אימתה ופחד לבל יתרפה חס ושלוש מעסק התורה הקדושה תמיד". אם היה פוסק לימוד התורה היו נחרבים כל העולמות - העולם הזה וכל העולמות הרוחניים שמעל העולם. ולהפך, כל לימוד תורה מעצים את שפע האור האלוקי בעולם. עוצמתו של בית המדרש, לימוד התורה של כל אדם מישראל, לימוד

² דף פח, עמוד ב

¹ שער ד, פרק כה

בהפסקת צהריים, הם גרמו לי למהפך רוחני. במהלך שיעור ה', כאשר אחזנו רק באמצעו של הספר, הוא נהרג בקרב 'סולטן יעקוב' בלבנון ולצערי נאלצתי לסיים את לימוד הספר לבדי.

כך הם דבריו הנפלאים של המהר"ל: "אין בזה תמיה, כי קרה לתורת האדם מה שקרה אל האדם - כי האדם עומד בתחתונים, עם שיש לו נשמה שהיא חצובה מתחת כסא כבודו יתברך ממדרגה עליונה... כך הם מצות התורה, עם שהם דברים גשמיים יש להם סוד פנימי שהוא עומד ברומו של עולם". מו"ר הרב הדרי זצ"ל היה חוזר ואומר כי מהותו של אדם מתחלקת לשניים: מחד גיסא, השם "אדם" הוא מלשון אדמה, ומאידך גיסא הוא רומז על "אֲדָמָה לְעֵלְיוֹן"⁴.

המהר"ל מביא את דברי רשב"י ב'זוהר' הקדוש⁵: "רבי שמעון אָמַר: וְיִי לְהוֹא בַר נֶשׁ דְּאָמַר, דְּהָא אוֹרֵייתָא אָתָא לְאַחְזָא סְפוּרִין בְּעֵלְמָא, וּמְלִין דְּהֵדְיוּטִי" [רבי שמעון אומר: אוי לאותו אדם שאומר כי התורה באה לספר ספורים בפשטות, ודברי הדיוט של עשו ולבן וכדומה]⁶. אדם עלול לתמוה לשם מה עליו לדעת את שיחתם של יעקב ולבן ביגר סהדותא? הרי ישנם דברים יותר מעניינים, רלוונטיים ועדכניים מאשר השיחה שהתנהלה לפני שנים רבות בין לבן ליעקב! האם זוהי 'תורה' האם על כך עליי לבזבז את זמני? - האומנם מצויות בידינו תשובות לשאלות אלו? האם יהיה מענה בפינו כאשר מאן דהו ינסה לעניין אותנו בסרטונים או סדרות, בתואנה שדברי התורה כלל אינם משמעותיים עבורנו, חלילה?

אם מטרת התורה היא הסיפורים לבדם הרי ש"אֲפִילוּ בְּזִמְנָא דָּא, אֲנִי יְכָלִין לְמַעְבֵּד אוֹרֵייתָא, בְּמִלִּין דְּהֵדְיוּטִי, וּבְשִׁבְחָא יְתִיר מְכֻלָּהוּ. אִי לְאַחְזָא מְלָה דְּעֵלְמָא, אֲפִילוּ אֵינוֹן קַפְסִירִי דְּעֵלְמָא", ענייני פוליטיקה וממשלות, "אֵית בִּינְיָהוּ מְלִין עֲלָאִין יְתִיר. אִי הָכִי נִזִּיל אֲבַתְרִייהוּ, וְנַעֲבִיד מִנְיָהוּ אוֹרֵייתָא פְּהֵאִי גִוּנָא. אֲלָא כָּל מְלִין דְּאוֹרֵייתָא, מְלִין עֲלָאִין אֵינוֹן וְרִזִּין עֲלָאִין" [כי אם כן, אפילו בזמן הזה אנו יכולים לעשות תורה מדברי הדיוט, ועוד יותר יפים

"גַּל עֵינֵי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ"

דומני שתשובה עמוקה לשאלה זו מצויה בדברי ה'זוהר' הקדוש המובאים ב'נפש החיים' וב'תפארת ישראל' למהר"ל מפראג.

אומר המהר"ל³: "דע, כי התורה התמימה תקיף גם כן בכל ההשגות, ולא תחסר כל בה. ועם כי נראה בעיני האדם כי דברי התורה הם כדברים פחותים ושפלים".

באחת הפעמים בה נקראתי לשירות מילואים ישבתי יחד עם החברותא שלי, הרב דוד תורג'מן שליט"א, בעמדת שמירה בשער 'עגל' בלבנון. יחד איתנו ישב דוקטור מהטכניון שאף הוא שירת בפלוגה שלנו. הוא היה שקוע לגמרי בקריאת ספר רומן עבה, ואילו הרב דוד ואני המשכנו לעסוק במה שלמדנו בכולל בישיבה ולמדנו את דברי הש"ך הארוכים בסימן צ"א, הדן באכילת מאכל בשרי קר בכלים חלביים באופן חד פעמי. בשלב מסוים חדרו לתודעתו הדי הויכוח שהתנהל בינינו ביחס לפרטי דינים שונים בסוגיה והוא התעניין במה אנו עוסקים. לאחר ששיתפנו אותו בנושא בו עוסק הש"ך הוא תמה תמיהה גדולה: "מה? זה הכל?". תמיהתו נותרת חיוורת כאשר מביטים במה עסק הוא עצמו בה בשעה שאנו עסקנו בעולמות עליונים, ואילו הוא היה שקוע בדברי הבל ואולי אף בדברי יצר הרע. אולם לגופם של דברים יש להתבונן ולהעמיק בתשובה לשאלה זו. הוא באמת לא זכה להבין.

פעמים רבות שאלה זו מקננת אף בקרבנו. לעיתים תלמיד עלול לשאול: הלוא באתי לישיבה במטרה לחזק את אמונתי ואת ערכי, מדוע אם כן עליי לעמול במחלוקת רש"י ותוספות אודות שומר שמסר לשומר? כיצד עיסוק זה בונה העולם הערכי שלי?

לשאלות אלו משיב המהר"ל במשפטים הבאים. המהר"ל מלמד אותנו דברים גדולים, שננסה לבארם כפי מיעוט הבנתנו. גם אם לא נזכה להבינם במלואם, לעיתים מפגש עם תכנים שכאלה מרומם אותנו בעצם הידיעה שישנו כזה גודל בעולם, גם אם אנו עדיין רחוקים ממנו. כאשר למדתי את הדברים הללו כשהייתי בשיעור ד' עם אריה שטראוס הי"ד, שהיה החברותא

⁴ ישעיהו, פרק יד, פסוק יד. עיין של"ה, פרשת בראשית, תורה אור, אות ג: "כי אף שאדם הוא מלשון 'אֲדָמָה' כי ממנה נלקח, מכל מקום גם כן מלשון 'אֲדָמָה', כשעושה רצון עליון אז מרים מאשפות אביון. ומכאן זה שהוא עפר מן אדמה ומגביר ומזכך ודבק בה' אלוקים, אז הוא אדם מצד הדמות 'אֲדָמָה לעליון'".

⁵ פרשת בהעלותך, דף קנב, עמוד א

⁶ התרגום לקוח מפירוש הסולם.

"תא חזי, אית לבושא דאתחזי לכלא, ואינון טפשיין פד חמאן לבר נש בלבושא דאתחזי לון שפירא, לא מסתכלין יתיר. חשיבו דההוא לבושא - גופא, וחשבו דגופא - נשמא. פהאי גוונא אורייתא, אית לה גופא, ואינון פקודי אורייתא, דאקרון גופי תורה. האי גופא מתלבשא בלבושין, דאינון ספורין דהאי עלמא". אמנם כוונת ה'זוהר' כאן היא לסיפורי יעקב ולבן, אולם הדברים נכונים אף לעניין סוגיות "שור שנגח את הפרה".

"טפשיין דעלמא, לא מסתכלי אלא בההוא לבושא, דאיהו ספור דאורייתא, ולא ידעי יתיר, ולא מסתכלי במה דאיהו תחות ההוא לבושא. אינון דיידעין יתיר, לא מסתכלין בלבושא, אלא בגופא, דאיהו תחות ההוא לבושא. חפמין עבדי דמלכא עלאה, אינון דקיימו בטורא דסיני, לא מסתכלי אלא בנשמא, דאיהי עקרא דכלא אורייתא" [בוא וראה, יש לבוש הנראה לכל, ואלו הטפשים כשרואים אדם לבוש יפה, שנראה להם הדור בלבוש, אין מסתכלים יותר, ודנים אותו ע"פ לבושו ההדור. וחושבים את הלבוש כגוף האדם, וחושבים גוף האדם כמו נשמא. כעין זה היא התורה, יש לה גוף, והוא מצות התורה הנקראת גופי תורה. גוף הזה מתלבש בלבושים שהם ספורים של עולם הזה, הטפשים שבעולם אינם מסתכלים אלא בלבוש ההוא, שהוא ספור התורה ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שיש תחת לבוש ההוא. אלו שיודעים יותר, אינם מסתכלים בלבוש, אלא בגוף שהוא תחת הלבוש ההוא. החכמים, עבדי המלך העליון, אותם שעמדו בהר סיני, אינם מסתכלים אלא בנשמה שבתורה, שהוא עיקר הכל, תורה ממש].

"ווי לאינון חייביא, דאמרי דאורייתא לאו איהי אלא ספורא בעלמא, ואינון מסתכלי בלבושא דא ולא יתיר. זכאין אינון צדיקייא" - ואף אנו, החפצים להיות במדרגה זו - "דמסתכלי באורייתא פדקא יאות" [אוי לאלו הרשעים האומרים שהתורה אינה יותר מספור בלבד, והם מסתכלים בלבוש ולא יותר. אשרי הם הצדיקים המסתכלים בתורה כראוי].

"חמרא לא יתיב אלא בקנקו. פה אורייתא לא יתיב אלא בלבושא דא". כשם שלא ניתן להניח את היין ללא כד, כך לא ניתן להניח את התורה - כלומר: את המהות שבנוגע לה תמהו המלאכים כיצד ניתן ליתנה לבני תמותה - מבלי ליצור לה זיקה לבני האדם על ידי הנגשתה להם באמצעות הסיפורים והמצוות המעשיות.

"ועל דא לא בעי לאסתכלא, אלא במה דאית תחות לבושא. ועל דא פל אינון מלין, וכל אינון ספורין, לבושין אינון" [יין אינו יושב אלא בכד, כך התורה אינה יושבת אלא

מהם. ואם התורה באה להראות דברי העולם, אפילו שליטי העולם יש ביניהם דברים מעולים יותר. אם כן נלך אחריהם ונעשה מהם תורה כאותו האופן. אלא שכל דברי התורה הם דברים עליונים וסודות עליונים]. שש מאות אלף האנשים המגיעים לציונו של רשב"י בל"ג בעומר מורים שהם מבינים שרשב"י הוא הופעה עליונה, הלוא אין תופעה כעין זו בכל העולם.

"תא חזי, עלמא עלאה ועלמא תתאה בחד מתקלא אתקלו. ישראל לתתא, מלאכי עלאי לעילא. מלאכי עלאי פתיב בהו, עושה מלאכיו רוחות. בשעתא דנחתין לתתא, מתלבשי בלבושא דהאי עלמא. ואי לאו מתלבשי בלבושא כגוונא דהאי עלמא, לא יכלין למיקם בהאי עלמא, ולא סביל לון עלמא" [בוא וראה, עולם העליון ועולם התחתון, במשקל אחד נשקלו. ישראל למטה כנגד מלאכים עליונים למעלה. מלאכים עליונים כתוב בהם עושה מלאכיו רוחות. ובשעה שיורדים למטה מתלבשים בלבוש של עולם הזה, ואם לא היו מתלבשים בלבוש כעין עולם הזה לא היו יכולים לעמוד בעולם הזה, והעולם לא סבל אותם]. המלאכים מתלבשים בלבושים שונים וכך מתגלים בעולם, כאמור⁷: "עשה מלאכיו רוחות משרתי אש להט". הלוא אף כאשר קורס בניין קומות בפלורידה זוהי פעולה אלוקית. "ואי במלאכי פה, אורייתא דברא להו, וברא עלמין פלהו, וקיימין בגינה, על אחת כמה וכמה פיון דנחתת להאי עלמא, אי לאו דמתלבשא בהני לבושין דהאי עלמא, לא יכיל עלמא למסביל" [ואם במלאכים כן, התורה שבראה את המלאכים ואת כל העולמות, והם מתקיימים בשבילה, על אחת כמה וכמה, כיון שירדה לעולם הזה, אם לא היתה מתלבשת באלו הלבושים שבעולם הזה, שהם הספורים ודברי הדיוט, לא היה יכול העולם לסבול]. כיוון שהתורה ירדה לעולם הזה, אלמלא הייתה מתלבשת במושגיו, שהם הסיפורים ודברי ההדיוט, לא היה יכול העולם לסובלה כלל. "ועל דא האי ספור דאורייתא, לבושא דאורייתא איהו. מאן דחשיב דההוא לבושא איהו אורייתא ממש, ולא מלה אחרא, תיפח רוחיה, ולא יאה ליה חולקא בעלמא דאתי" [ועל כן, סיפור הזה שבתורה היא לבושה של התורה, מי שחושב שאותו הלבוש הוא תורה ממש ואין בו דבר אחר, תיפח רוחו, ולא יהי לו חלק לעולם הבא]. שהלוא הסיפורים שבתורה הם רק לבושה החיצוניים.

"בגין פה אמר דוד⁸: 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך' - מה דתחות לבושא דאורייתא".

⁷ תהלים, פרק קד, פסוק ד

⁸ תהלים, פרק קיט, פסוק יח

"כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא", אומר הרמב"ן בהקדמתו לספר בראשית. לכן היא קרויה 'שם ה', כלשון הפסוק¹¹: "פִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאַלְקִינוּ", שהגמרא¹² מסבירה שכוונתו שכאשר אקרא בשם ה' - היינו שכאשר אעסוק בתורה עליכם לברך לפני כן את ברכות התורה. אין לנו יכולת והשגה בשם ה', שהרי אין לנו מגע עם רבש"ע, אלא על ידי אורייתא שהיא גילוי אלוקותו.

"הָבוּ גִדְל לְאַלְקִינוּ"

לאחר הדברים הגדולים הללו ברצוני לחתום בדברים מעשיים. בימים בהם אני הייתי ב'הסדר', לא רבים שאלו שאלות. רק יחידי יחידים היו לומדים אמונה. אולם, הרב זצ"ל חידש במאמר 'הדור' ובמקומות רבים אחרים שהסיבה לכך שדורנו חש קושי עם דברים גדולים היא שעל האומה כולה חולפים תהליכים עמוקים, כחלק מהיותנו בדור הגאולה.

הגאולה אינה מתמצת רק בכך שישנה רכבת מהירה הדוהרת לירושלים, אלא היא מתגלית בכך שהתורה הולכת ומתגלה ומשתכללת. כך למדתי מפי הרב צבי יהודה זצ"ל, שהיה חוזר הרבה על כך ש"תורת ה' תְּמִימָה"¹³ - הכל חרוז יחד: כאשר ישנה ארץ גדולה וישנם מכשירים מתוחכמים יש צורך אף בתורה גדולה. כשם שלא ניתן ללבוש את המכנסיים של סבא ולהתהלך איתם בעולם המערבי, כך יש צורך בבניית גדלות של תורה ושל אמונה, כאשר נבנית בקרבנו מדרגת חיים חדשה. בזמנים שכאלה לא ניתן להסתפק באמונתו הפשוטה והתמימה של סבא. לפיכך מוטלת עלינו חובה קדושה ללמוד אמונה, ובכלל זה כתבי מהר"ל ו'נפש החיים'.

לעיתים אנו מסתפקים לשם כך בזאת שאנו משתתפים בשיעורי אמונה. אמנם, הדבר חשוב מאוד, מפני שאלמלא השיעור לא תיבנה בנו קומת הגובה, אולם כשם שלא ייתכן שאדם ייכנס לשיעור בעיון ללא שלמד את הסוגיה בכוחות עצמו כך נדרש גם בלימודי אמונה, הדורשים אף הם לימוד קבוע ומסודר.

בלבוש זה. ועל כן לא צריכים להסתכל אלא במה שיש תחת הלבוש. ועל כן כל אלו הדברים וכל אלו הספורים הם לבושים].

"אורייתא כולה אייהי סתים וגליא"

עניין זה מתבאר יותר בספר 'נפש החיים'⁹: "ולזאת אף היא דרך ירידתה והשתלשלותה ממדרגה למדרגה ומעולם לעולם צמצמה עצמה להתלבש בכל עולם לדבר מעניני אותו העולם, כפי עניין וערך אותו העולם כדי שיוכל לסבול קדושתה ואורה, עד שברדתה לבוא לזה העולם נתלבשה גם כן לדבר בערכי ועניני זה העולם וספורין דהאי עלמא כדי שיוכל זה העולם לסבול קדושת אורה. אמנם, אם שהיא מדברת בתחתונים רומזת היא בהם גופי תורה וענינים פנימיים ופנימיים לפנימיים, גבוה מעל גבוה עד אין תכלית... ולכן שגורה בפי הזוהר ד'אורייתא כולה אייהי סתים וגליא'".

אנו עוסקים ב'גליא דאורייתא', ולוואי ונזכה כולנו לעסוק גם ב'סתים', "שהוא מבואר לכל מבין שפירושו הוא שהוא הדרך הנסתר מהתורה הקדושה, שאינו כתוב מפורש ומבואר בה, אלא שנסתר ונטמן העניינים אלו ברמז בדבריה", בהתאם לדרישה האלוקית מאיתנו¹⁰. מאידך, "דרך הנגלה שבה הוא הפשוטו של מקרא, שהוא כתוב מפורש ומבואר בה".

לאחר שהמהר"ל, שבדבריו פתחנו, מביא את דברי ה'זוהר' הקדוש הוא מסכם: "הדברים מבוארים, כי התורה הזאת גבוה על גבוה, ומדרגה על מדרגה יש לה, עד עולם הבא. והרי התבאר כל הדברים, שאף אם נראים דברי תורה כדברים פחותים מאוד, עם כל זה מגיעים עד עולם הבא. והרי לימוד התורה מתיחס אל האדם; כי כמו שהאדם, אף שהוא בעולם הזה הגשמי, והוא בשר ודם, זוכה לעולם הבא שהוא מסולק מן הגשמי. כך התורה, עם שהאדם מתעסק בדברים שהם גשמיים, והם המצוות, יגיע על ידי זה אל המעלה העליונה, שהוא פנימית התורה, ודבק בשם הזה, הם סודי התורה. ולפיכך העוסק בתורה, העסק הוא בדברים גדולים".

⁹ שער ד, פרק כח

¹⁰ עיין בדברי המדרש המובאים בנפש החיים, שער ד, פרק ב: "אר": בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקדוש ברוך הוא לדון את כל העולם כולו ... בא מי שיש בידו תלמוד הקדוש ברוך הוא א"ל: בני, הואיל ונתעסקת בתלמוד צפית במרכבה? - כסא כבודי האיך הוא עומד, חשמל האיך הוא עומד ובכמה פנים הוא מתהפך?".

¹¹ דברים, פרק לב, פסוק ג
¹² ברכות, דף כא, עמוד א
¹³ תהלים, פרק יט, פסוק ח

בעבר רק יחידים היו עוסקים בזה והשאלות לא כל כך הציקו. אולם, בעולם מתפתח ומשתכלל, בעולם של גאולה, נדרש מכולנו לבנות בקרבנו מדרגה גדולה ולגלות את גדלותה של התורה. על מדרגה זו להיות תואמת למהלך השלם והגדול המתרחש בחייו של עם ישראל ההולך ונגאל בארצו, על כל המורכבויות הכרוכות בו.

כאשר טועמים מעט מהאור הצפון בעולם האמונה פוגשים גודל. גם אם אינני יודע את פשר הסוד החבוי ב"שור שנגח את הפרה", על כל פנים כאשר לומדים את הדברים אוחזים באור האלוקי המתגלה אלינו בתוך נושאים השייכים אל חיינו. בעזרת ה', בהמשך חיינו נוסיף ונחשוף רובד אחר רובד בסוגייה, החל מלימוד המשנה והגמרא, דרך ההעמקה בדברי הראשונים והאחרונים, עד לחשיפת העומק האלוקי הטמון בה.